

radi, nego tko ne radi, a još je bijedniji, tko oko sebe sakuplja imetak, ali sebe, svoju čovječnost nije nikako obogatio. Na to je očito pomišljao Klement Aleksandrijski, kad upozoruje, kuda vodi gospodarska težnja, ako se s njom ne združi težnja za idealnim zvanjem ljudskim (bez obzira na to, kako se ono odredjuje), pa veli, da se može dogoditi, te će konj ili zemljište ili posudje nečije vrijediti petnaest talenata, a on sam jedva će biti vrijedan tri obola.

Klementu Aleksandrijskom bio je pred očima samo bogataš, koji kraj svega imutka svojega ostaje siromašan kao čovjek, ali on kao da ne vidi jednaku pogibelj u sirotinji, što se kini i muči radom. Od borbe za goli život ne smaže ona vremena, da odahne, da se na čas osvrne na se, — poput čovjeka u životnoj opasnosti, koji nema kad, da gleda, kakav je i kako radi, već svu pažnju svraća samo na to, da si život spasi. Moraliste su često podcjenjivali važnost gospodarskih prilika za nastanak i održanje idealne težnje ljudske. Psihologija nas puti, da je rad normalno skopčan s čuvstvom ugone, ali mi znamo i to, da ima granica, gdje on postaje bolan, a to biva ondje, gdje je potrošak energija uopće ili u izvjesnom pravcu prekomjeran. A nijesu li prilike baš siromašnih vrsta takove, te rad njihov nije potrošak nakupljenih sila ili uštednje nego trošenje samoga kapitala? Ne izjeda li posao t. zv. nižih vrsta živo tijelo njihovo? Koliko energije može tu da još preostane za neki duševni sadržaj, za neki viši smisao života, kad »želudčano pitanje« iscerpljuje više nego što dnevni prirast odnosno naknada energija iznosi? Što preostaje u takovu radu od čovjeka? Što dalje u tom pravcu